

GEMEENSCHAP DER HEILIGEN.

E D E,

TER OPENING VAN DE

VIJFDE ALGEMEENE VERGADERING

VAN DE

EVANGELISCHE ALLIANTIE,

TE AMSTERDAM,

18 Augustus 1867.

DOOR

J. J. VAN OOSTERZEE.

AMSTERDAM,
H. HÖVEKER EN H. DE HOOGH.
1867.

HIERONYMUS
ANDOVER-HARVARD
THEOLOGICAL LIBRARY

GEMEENSCHAP DER HEILIGEN.

LEERREDE,

TER OPENING VAN DE

VIJFDE ALGEMEENE VERGADERING

VAN DE

EVANGELISCHE ALLIANTIE,

TE AMSTERDAM,

18 Augustus 1867.

DOOR

J. J. VAN OOSTERZEE.

AMSTERDAM,
H. HÖVEKER EN H. DE HOOGH.
1867.

De Vijfde Algemeene Vergadering der Leden en Vrienden van het Evangelisch Verbond ontsluit aan deze plaats hare deuren, en noodigt u om binnen te treden. Is er meer noodig, dan die eenvoudige herinnering, M. H., om het hartverheffend gevoel te regtvaardigen, waarmede wij herwaarts zijn opgegaan? Maar in waarheid, indien immer het »Heere, het is goed, dat wij hier zijn" in het diepst onzer zielen mag spreken, het is wel in deze plegtige avondure. Welk een aanblik, die zich aan het oog onzer verbeelding, neen, aan dat onzer zinnen vertoont! Bewoners der oude en bewoners der nieuwe wereld, tot de gemeenschappelijke belijdenis van het eeuwen oud en toch eeuwig nieuw Evangelie vereenigd; Christenen uit allerlei kerken, zonder ontrouw aan eigen vaan, geschaard onder ééne banier; tongen van allerlei taal, straks instemmende in het éene lied der verlossing; en gasten uit Oosten en Westen en Zuiden en Noorden gereed om op ónzen vaderlandschen bodem aan te zitten aan denzelfden disch des N. V. Ziet, hoe goed en liefelijk is het, dat broeders te zamen wonen; 't is als de dauw van Hermon, die nederdaalt op de bergen van Sion, want de Heer gebiedt aldaar den zegen, en 't leven tot in eeuwigheid. Zoo trokken weleer uit drie verschillende werelddeelen de zonen van ABRAHAM naar het eerste

Christenpinksterfeest op, en zij rustten niet, de vrome pelgrims, voor zij een iegelijk in hunne eigene taal konden spreken: »Onze voeten zijn staande in uwe poort, o Jeruzalem." Zoo zullen eenmaal, naar het profetisch woord, de volken der wereld opgaan tot des Heeren heiligen berg, ten dage als men de zwaarden tot spaden, de spietsen tot sikkelen slaat, en geen broeder de hand tegen den broeder meer opheffen zal. En wij zouden ons in onzen God niet verblijden, waar zijne goedheid ons gunt, het verre morgenrood van dien dag te begroeten, en al is hare verwezenlijking dan ook slechts al te gebrekkig, de groote gedachte, die ten grondslag ligt aan dit ons Evangelisch Verbond, zou ons het hart niet hooger in den boezem doen kloppen? Maar voor u, die herwaarts zijt opgekomen, behoef ik dat ideaal niet in al zijne kleuren te schetsen; reeds steeg in stilte uwe bede tot God, dat gij het, al ware het dan ook slechts éene schrede, der bereiking nader mogt voeren. En daarom, voor alle dingen een Welkom, een hartelijk welkom in den naam van Hem, die lust aan goedertierenheid heeft, en wil, dat zijn volk zich als een éénig man in zijnen naam zal verblijden. »Komt," dus klonk eenmaal om de honderd jaren door het heidensch Rome een stem: »Komt tot de spelen, die niemand gezien heeft, en niemand weer zal aanschouwen." »Komt," dus spreken ook wij, »tot het feest der broederlijke liefde, dat niemand in dézen vorm op dezen grond heeft gevierd, en dat reeds in zijn aanbreken zoo luide ons toeroept: »Velen zijn wij één ligchaam in Christus, maar elk een zijn wij elkanders leden." Vindt er, kan het zijn, wat uwe ziele er zoekt, versterking van uw geloof, verkwikking van uw hart, vermeerdering van die liefde bovenal, die de band der volmaaktheid mag heeten. De Heer-zelf doe daartoe over u en mij en allen, die zijnen naam aan deze plaats komen aanroepen, zijn vriendelijk aangezicht lichten, en Hij, »de God der hope, vervulle u met alle

blijdschap en vrede in den geloove, opdat gij overvloedig moogt zijn in de hope door de kracht des H. Geestes".

Dat Welkom, ik ben er verzekerd van, vindt een goede plaats in uw hart, en van uwen kant klinkt wederkeerig een: »wees gegroet" van bekende en onbekende lippen ons tegen. »En zoo heb ik dan heden het voorregt" — dus voegt mogelijk zelfs een vreemdeling in ons midden er bij — »om hier het uitnemendste bij elkander te zien, dat de Christelijke wereld onzer dagen, dat bepaald uw vaderland, dat inzonderheid deze stad heeft te toonen, en gij, die hier het eerste woord hebt te spreken, gij zijt zeker een van de"...... M. H., indien iemand, hetzij argeloos, hetzij kwaadwillig genoeg was om alzoo te vragen, mij dunkt, hij zou geen moed hebben om daarmede voort te gaan, indien hij althans aan de opregtheid gelooft der ootmoedige schuldbelijdenis, die wij niet zonder groote oorzaak tot ons eerste woord bij deze onze eerste zamenkomst maakten [1]). Gij kent haar, die schuldbelijdenis, onder onze liturgische schriften bijna vergeten, en waarvan wij het gezet gebruik bij hunne openlijke godsdienstoefening bijna aan onze Waalsche broeders benijden zouden, maar dit moogt gij wel zeker gelooven, dat, indien zij immer werktuigelijk werd uitgesproken, dit wel niet heden geweest is. Evenmin als Israël van goeder harte zijn jaarlijksch Loofhuttenfeest met de broeders had kunnen vieren, ware niet vijf dagen te voren de groote Verzoendag voorafgegaan; even weinig zouden wij vrijmoedigheid hebben om dit uur als een heilig feestuur te groeten, hadden wij niet vóór alle dingen ons diep verootmoedigd voor het vlekkeloos aangezigt Gods. Wie eenigzins, om niet van anderen te spreken, zijn eigen hart leerde ken-

---

1) Nadat de godsdienstoefening met Gezang en Bijbellezing geopend was, was de Confession de péché aan de leerrede zelve voorafgezonden, zoo als die als „een kort gebed voor de predikatie in de week" in de Liturgische Schriften der Ned. Herv. kerk is te vinden.

nen, en weet, wat al menschelijks en zondigs ligtelijk de voorbereiding en uitvoering van een Christelijk werk vergezelt, zal ons verstaan, als wij zeggen, dat heden hier binnen niet enkel een »Halleluja," maar ook een »Miserere" weerklinkt. Neen waarlijk, hier geen Geestelijke tentoonstelling met meer of minder pracht, tegenover de Industriëele, die elders bewonderd wordt; hier geen ijdele roem in ons zelven, evenmin als lage vleitaal aan anderen; hier geen andere wedstrijd, God geve het, dan wie de grootste zal zijn in dienende liefde. Zij, die u hier ontvangen, gij vreemdeling in dit ons Jeruzalem, wenschen in geen anderen zin de voornaamsten te zijn, dan in dien, waarin PAULUS zich den voornaamsten der zondaren noemde, aan wie barmhartigheid in Christus bewezen was. Met weerzin wijzen zij het vermoeden terug, als zouden zij zichzelven of hunne geestverwanten bij uitsluiting DE Christenen in Nederland noemen. De Heer heeft hier vrij wat beter en trouwer dienaars, die zij niet zonder schaamte en leedgevoel missen. Maar zij, in wier naam wij hier spreken, zij zijn ten slotte, hoe gebrekkig dan ook, toch mede met u van de zijnen, en ook in húnne mate wilden zij zich zoo gaarne Christenen toonen in nog een anderen zin, dan dien de wereld hecht aan dat woord. Zij kennen voor hunnen éénigen troost in leven en in sterven nog geen hooger schat, dan het onvervalscht Apostolisch Evangelie, gelijk het door de kerken der Hervorming beleden wordt: »Zij hebben allen gezondigd, en derven de heerlijkheid Gods, en worden om niet geregtvaardigd uit zijne genade door de verlossing, die in Christus Jezus is." Het zij verre van hen, dat zij zouden roemen, anders dan in het kruis van dien Heiland, al durven zij er ook nog niet onvoorwaardelijk bijvoegen, dat zij daardoor waarlijk ook dezer wereld gekruisigd zijn. JEZUS CHRISTUS, Gods en des menschen Zoon, hoe gebrekkig ook, in beginsel is Hij hun Een en hun Al, hun Licht en hun Leven, hun hoop en hunne kracht, hun Meester niet alleen, maar ook hun Heer en hun God. Neen, vreemdeling in

ons midden, ook hier vindt gij het Thessalonica niet, waarvan de lofspraak kan gelden: »van de broederlijke liefde hebt gij niet van noode, dat iemand u schrijve, want gij zelve zijt van God geleerd elkander lief te hebben." 1) Veeleer een verdeeld, een jammerlijk bezoedeld Korinthe, maar toch een Korinthe, waarvan het als van het oude gezegd kan worden: »de Heer heeft veel volks in die stad." In naam van dat volk reik ik u de broederhand; het wenscht met u te volharden in de leer der Apostelen, te strijden voor het geloof, dat eenmaal den heiligen is overgeleverd, en reeds dadelijk daartoe zich met u te plaatsen op den vasten grond der oude belijdenis des algemeenen, ongetwijfelden Christelijken geloofs, verklaard in den zin en den geest der H. Schrift. »Ik geloof in God, den Vader, den Almagtigen, Schepper des hemels en der aarde. En in JEZUS CHRISTUS, zijnen eeniggeboren Zoon, onzen Heer. Die ontvangen is van den H. Geest, geboren uit de maagd MARIA. Die geleden heeft onder PONTIUS PILATUS, is gekruisd, gestorven, en begraven, nedergedaald ter helle. Ten derden dage weder opgestaan uit de dooden, opgevaren ten hemel, zittende ter regterhand Gods, des almagtigen Vaders, van waar Hij komen zal om te oordeelen de levenden en de dooden. Ik geloof in den H. Geest; ik geloof ééne heilige, algemeene Christelijke kerk; de gemeenschap der heiligen; vergeving der zonden, wederopstanding des vleesches, en een eeuwig leven." En al het volk zegge Amen.

Dat Amen klonk ook in úw hart, gelijk straks het welkom, Gel.? Welnu, wij zijn elkander niet vreemd, en wie u voorgaat weet reeds wat snaar hij moet roeren, om gewenschten weerklank te vinden. Het onderwerp onzer rede, wat zou het anders kunnen en mogen zijn, dan wat ons heeft vereenigd, en als het ware de stilzwijgende voorwaarde uitmaakt van geheel het Evangelisch verbond? »Ik geloof de gemeen-

1) 1 Thessal. IV: 9.

schap der heiligen," dus hebben we zoo even beleden, maar juist aan dat Artikel, het jongste dat in de oude geloofsleus is opgenomen, komt ongetwijfeld heden de eerste plaats in onze beschouwingen toe. Om uwentwil had ik gewenscht, M. H., dat de schoone taak van dit uur aan waardiger hand en frisscher kracht ware opgelegd, maar nu zij eenmaal op mijne schouderen rust, wil ik haar dan toch ook niet met een zucht, maar met een blijmoedig harte aanvaarden. Ik spreek niet tot regters, maar tot broeders, en heb slechts uittespreken wat hun en mij gelijkelijk het harte vervult. Ik doe het, niet uit gewoonte, maar naar gewoonte, met bepaalde aansluiting aan een woord der H. Schrift, die ons allen, naar ik vertrouw, ook als blijvende grondslag der Evangelieprediking bij uitnemendheid dierbaar is; en wel aan een gewijd berigt, dat mij bijna terstond bij de gedachte aan dit uur voor den geest kwam, en dat gij leest:

HAND. XXVIII: 14[b], 15.

„EN ALZOO GINGEN WIJ NAAR ROME.
EN VAN DAAR KWAMEN DE BROEDERS, VAN ONZE ZAKEN GEHOORD HEBBENDE, ONS TE GEMOET TOT APPIUS-MARKT EN DE DRIE TABERNEN, WELKE PAULUS ZIENDE DANKTE HIJ GOD, EN GREEP EENEN MOED."

De tekst heeft weinig, dat u verrast? Dan toch zeker veel, dat u aantrekt, want waarlijk, voor eene gelegenheid als deze is hij veelmin gezocht dan gegeven, en zelfs bij uitnemendheid vruchtbaar. Vier waarheden van groote beteekenis en uitgebreide toepassing staan hier reeds aanstonds als tusschen de regels te lezen.

De Christen heeft overal broeders.
Die broeders verlangen gemeenschap.
Die gemeenschap geeft dankstof aan God.
Die dankstof wekt moed voor de toekomst.

Zij wijzen ons als in een helderen spiegel op het Bestaan, op den Drang, op de Waarde en op de Vrucht van de gemeenschap der heiligen. En als ware nog dat alles te weinig, nadat wij het tekstberigt alzoo in zijne Deelen ontleed hebben, geeft het in zijn Geheel ons ten slotte het antwoord op eene zeer natuurlijke vraag, die ons voor eene gelegenheid als deze hoog op het hart legt. Zoo stemmen en leiden zij ons van zelf tot ootmoedig danken en hartelijk bidden, dat de hoogste wijding aan dit ons zamenzijn geeft.

Maar thans reeds rijst het gebed uit ons hart: »Och Heer, geef nu heil; och Heer, geef nu voorspoed." Met die bede pare zich uw eenstemmig loflied, gemeente, als uitdrukking van uw gevoel en geloof. En met loflied en smeekgebed beiden mogen uwe aalmoezen in gedachtenis opklimmen voor God, als milde offers der barmhartigheid, die de Eeuwig barmhartige zegent, Amen.

Gezang 99: 2, 3.

I. Twee hoofdmannen — 't is iets meer dan achttien eeuwen geleden — trekken door een veelbezochte streek van zuidelijk-Italië voort, gevolgd door eene min of meer talrijke keurbende. Hoofdman JULIUS, wien de taak is toevertrouwd om eenige gevangenen naar de vierschaar van Rome te leiden, en Apostel PAULUS, hoofdman in den volsten zin des woords bij den strijd, dien het jeugdig Godsrijk tegen het magtig Heidendom aanbond; de gezant in een keten, gij weet van wat vorst, en met wat lastbrief in handen. Reeds hebben zij de zee, reeds de eerste havenplaats achter zich, en reizen thans langs »de koningin der wegen," gelijk deze voorname Romeinsche heirbaan genoemd wordt, naar de stad der zeven heuvelen voort. Voor het uitwendige is hier zeer weinig boeijends; een uitgestrekte, eentoonige, vochtige vlakte, hier de bekende Pontijnsche moerassen, en daar de Albanische bergen; een min be-

schaafde, ten deele ruwe en gemeene bevolking; een soort van woestijn, zoo gij wilt, maar niet zonder schoone oäsen. Reeds heeft PAULUS te Puteoli onder haar lommer gerust, waar hij tot zijne groote verrassing belijders van het Evangelie mogt vinden, en van den hoofdman JULIUS (is het niet, als behoort ook déze reeds half en heimelijk tot de Secte, die overal wordt tegengesproken?) gemakkelijk vergunning ontving om in dien vriendelijken kring geheel een week te vertoeven. Door den zevendaagschen Sabbath verkwikt, rigt hij nu zijn aangezigt om naar Appiï-forum te reizen, eene plaats aan een kanaal door keizer AUGUSTUS gegraven, waar alle reizigers naar Rome vertoeven, en op niet altijd even heusche wijze bejegend worden. Maar is het niet, alsof het berigt zijner aankomst en van zijn verblijf te Puteoli zijn voet reeds vooruit gesteld is? Daar worden vreemde bezoekers van uit de hoofdstad hem aangediend; broeders, die van zijne zaken gehoord hebben, en weten, wie daar komt, en wat hij in hun midden komt doen. Zijt gij het, EPENETUS, de beminde, eersteling van Achaje voor CHRISTUS; of MARIA, die reeds veel voor den Apostel gearbeid hebt; of TRYPHENA en TRYPHOSA; of RUFUS met uwe moeder, in wie ook PAULUS eene moeder hervond? Wij weten het niet, M. H., deze en andere namen, uit het laatste hoofdstuk van den brief aan de Romeinen bekend [1]), zijn ook in zeker opzigt het minste; de namen zijn niets, maar de harten! Ziet, zij zijn PAULUS van ver reeds tegengesneld: »als de onbekenden, en nogthans bekend," reiken zij hem de broederhand toe, en zien hem aan met een blik, waarin geheel een ziel is gelegd, en nu is Appius-markt voor dezen vreemdeling nog iets anders dan een oord van volslagen vreemdelingschap, want de Christen heeft overal broeders. Wie heeft het meer dan deze zelfde Apostel ervaren, reeds terstond na zijne bekeering met een vriendelijk: »Saul, Broeder,"

1) Rom. XVI: 5.

begroet, dat in zekeren zin profetisch mogt heeten? Wat ANANIAS bij hem begon, is door BARNABAS voortgezet, en toen BARNABAS heenging, is zijne plaats door SILAS vervuld. AQUILA en PRISCILLA, PHILIPPUS en zijne dochteren, TIMOTHEUS en LUCAS, — maar waartoe al de bewijzen geteld voor de waarheid des woords, dat wie voor CHRISTUS alles verliet honderdvoud ontvangt reeds in dezen tijd, ook aan huizen en broeders en zusters [1])? Straks, weinige mijlen verder, te Tres-Tabernae, herhaalt zich hetzelfde tooneel; niet onopgemerkt zal PAULUS Rome betreden, niet ongeliefd er vertoeven, niet onbetreurd er van scheiden, want o M. H., niets ter wereld wekt zooveel haat, maar niets toch ook weder zooveel liefde, als het Evangelie en zijne trouwe getuigen. Niemand heeft meer vijanden, dan een opregt discipel van CHRISTUS; wordt, blijft, blijkt gij het in beslissende oogenblikken, gij ontwaart het weldra met smart, tusschen u en menigeen, dien gij vroeger liefgehad en nimmer kwaad hebt gedaan, schijnt op eenmaal een diepe klove gegraven. Maar wederom, niemand heeft ook wisser vrienden, dan wie in waarheid den besten vriend heeft gekozen; want hetzelfde Christendom, dat hooge scheidsmuren optrekt, werpt ook straks weder schijnbaar onwrikbare als met éénen tooverslag neder. De Christen — ik zeg niet, dat hij overal vrienden vindt hier beneden; de uitnemendsten staan niet zelden het langst alleen en verlaten; harten, als gevormd om elkaar te begrijpen, te waardeeren, als 't ware geestelijk aan te vullen, blijven door een jarenlang misverstand, door een levenslangen zamenloop van omstandigheden van elkander gescheiden; hier en daar zijn ook christelijke huizen en kringen, bijna zeide ik hermétisch voor niet ingewijden gesloten. Maar vindt de Christen niet altijd en overal vrienden, hij heeft er toch, meer dan hij weet, meer dan het mogelijk hem goed zou zijn altijd te weten, en ook hij ontmoet ze niet zelden, juist daar en juist dan, als hij daarop minst had gerekend. Ziet daar PAULUS en

---

1) Marcus X: 29, 30.

deze vreemde bezoekers: is het niet, of alles te zamen spant om hen van elkander te scheiden? Afkomst, taal, zeden, gewoonten, denkbeelden, 't een verschilt al meer dan het ander; de toestand van PAULUS is evenmin van dien aard, dat hij bijzondere eerbetooning kan uitlokken; er valt hier in den wereldschen zin des woords geen opgaande zon te aanbidden; de staatkunde raadt tot onthouden en afwachten; de zelfzucht heeft er niets bij te winnen, en toch — de hand wordt gereikt. Daar hebt gij iets later een IGNATIUS en een POLYCARPUS, op weg naar de strafplaats; de vijanden sleuren hen voort, maar van stad tot stad, van vlek tot vlek komen de broeders, om als kinderen een laatsten zegen van die vaders in CHRISTUS te vragen, en de laatste blik der martelaren valt nog op een schaar van getrouwen, die in het gebed met hen strijden. Daar hebt gij, om niet meer te noemen, LUTHER op den rijksdag van Worms: zijn er dan waarlijk zooveel duivelen tegen hem losgelaten, als er pannen zijn op de daken der huizen? Misschien; maar zeker ook verschijnt hem een goede engel aan den dorpel der raadzaal, in eene gedaante, waarin hij hem allerminst had gewacht; in dien grijzen generaal, die hem op den schouder klopt met het woord: »Monnikje, monnikje, gij doet heden een gang, zoo als ik en menig overste in den heetsten veldslag niet deden; maar hebt gij waarlijk het regte voor, ga dan in Gods naam, en vrees niet, God zal u niet verlaten." Nu ja, zegt gij, dat waren Apostelen, Martelaren, Hervormers, maar ook die bedenking heft de waarheid onzer stelling meer op. Want, ziet gij, wat die allen elkaar deed zoeken en vinden, 't was niet alleen of vooral, dat hier Apostelen, Martelaren, Hervormers, maar dat hier Christenen waren, aan elkaar door oneindig hechter band dan des bloeds of der zinnen verbonden. Ja waarlijk, Christenen zijn te zamen een eigenaardig volk hier beneden; naar den geest niet minder kenmerkend geteekend, dan b. v. de Israëliet naar het aangezigt, en reeds door een belijder der tweede eeuw teregt op déze wijze beschreven: »Zij be-

wonen hun eigen vaderland, maar als uitlanders; zij dragen alles mede als burgers, en verdragen alles als vreemdelingen. Zij verkeeren in het vleesch, maar leven niet naar het vleesch; zij zijn arm, en maken velen rijk; zij worden ter dood gebragt, maar hun is de dood de aanvang van het waarachtige leven. In één woord, wat de ziel in het ligchaam is, dat zijn in de wereld de Christenen" [1]). Zoo is het, Christen der tweede eeuw, al slaat die der negentiende het oog onwillekeurig beschaamd voor dezen uwen spiegel ter neder. Maar zoo laat het zich ook ten volle begrijpen, dat die ziel, door geheel het ligchaam verspreid, zich van deze hare innerlijke eenheid bewust is, en als 't ware zichzelve overal aan eene belijdenis als déze herkent: »één Heer, één Geloof, één Doop; één God en Vader van allen, die daar is boven allen, en door allen, en in u allen." En meent niet, dat tot die innerlijke herkenning juist eene breedvoerige inleiding, eene opzettelijke verklaring, veelmin een leerstellige redewisseling noodig zou zijn; een woord slechts, een blik, een schijnbaar niets is in menig geval reeds voldoende. In een gemengd gezelschap, aan een enkel onwillekeurig teeken van goed- of afkeuring bij een gesprek of verhaal, hebben twee vreemden onverwacht elkander als vrienden in CHRISTUS herkend; op een zinkend schip, als alles in doodsangst joelt en kermt en krijt, klemmen twee schipbreukelingen uit verschillende landen aan hetzelfde anker zich vast, met den vrede Gods op het gelaat, en nog aan den oever der eeuwigheid vindt en voegt zich bijeen, wat voorts in eeuwigheid niet weer gescheiden zal worden. Och, wat klaagt dan zoo menigeen, dat hij als een andere ELIA alleen is overgebleven? De zevenduizend, die hunne knieën voor den Baäl niet gebogen hebben, zij zijn niet slechts bekend bij den Heer, maar ook innig verwant aan elkander, en allerminst voorbestemd om vreemd aan elkander te blijven. De gemeenten op

---

1) Zie den brief aan Diognetus.

aarde groeten elkander in den geest, ook zonder dat zij elkanders aangezigt kennen [1]); de strijdende kerk ontmoet onzigtbaar de zegepralende telkens voor het heilig aangezigt Gods. »Nogthans ben ik niet alleen": de Christen mag het niet enkel met een oog op den Vader, maar ook op de broeders herhalen, want even ver strekt zijne geestelijke maagschap als het rijksgebied van den koning zich uit, die hier, en ginds, en alom tot de zijnen gesproken heeft: »één is uw Meester, en gij zijt allen broeders." Nog eens, de Christen heeft óveral broeders: verrassend verschijnsel, en toch, hoe waarachtig, en boven alles, hoe goed! Weest mij gegroet, onderdanen van mijnen koning, op wat deel zijner voetbank gij wonen moogt, wij hebben elkander nimmer aanschouwd, en toch, wij zijn elkander niet vreemd. Weest mij gegroet, om het even, of gij uit een magtige wereldstad komt, of uit een nederig Puteoli, maar waar de Heer toch ook zijne discipelen had, zonder dat zelfs een PAULUS het wist. De magt der zelfzucht, zij is helaas een vreeselijk feit in de wereld, maar ook de magt der liefde, Godlof, zij is meer dan een droom, en nog spreekt de stem der ervaring de belijdenis der eeuwen niet tegen: »ik geloof de gemeenschap der heiligen"!

II. Maar wat alzoo wordt geloofd, roept gij uit, dat moest dan toch althans van tijd tot tijd worden gezien, en doorleefd, en genoten? Gij hebt regt, Gel., juist dat is de eigenaardige Drang der gemeenschap, waarvan het Bestaan ons door den tekst werd herinnerd. Die broeders, het is een tweede herinnering, niet minder dan de eerste waarachtig, die broeders verlangen gemeenschap. Wie heeft het openhartiger dan deze PAULUS beleden, waar hij reeds eenige jaren te voren aan de Christenen te Rome betuigde: »ik verlang om u te zien, opdat ik u eenige geestelijke gave zou mededeelen, opdat gij

1) Rom. XVI: 16.

versterkt zoudt worden, dat is om mede vertroost te worden onder u door hetzelfde geloof, zoo het uwe als het mijne" [1]). Hoort gij het, Gel., zelfs PAULUS verlangt naar Rome, niet enkel om er wat te brengen, maar ook om er wat te ontvangen; hij, de groote Apostel, juist omdat hij tegelijk de diep ootmoedige was. Als met magnetische kracht heeft hij reeds vroeger zich derwaarts getrokken gevoeld, maar telkens is hij verhinderd geweest. Soms was het, als zou het nimmer gebeuren: toch klonk hem steeds het: »Daarheen, daarheen" in de ziel, en honderdmalen heeft hij in stilte bij zichzelven herhaald, wat hij althans eenmaal luide betuigde, »dat hij ook Rome moest zien [2])." Moest — o ongetwijfeld voor alle dingen om tot in de schaduw van het Kapitool de banier des kruises te planten, maar dan toch ook, om eindelijk eens nabij de broeders te wezen, die hij er niet weinigen telt, en wien hij reeds in zijn uitvoerigen brief een zoo onschatbare gave heeft toegereikt. En nu die lieve broeders van húnne zijde, die tegen den weg van drie en veertig Romeinsche mijlen niet opzien, en niet rusten, eer zij de geboeide hand van den Apostel eens trouwhartig geschud hebben: kán het zijn, dat er wat menschelijks onder die voortvarendheid liep? Mogelijk iets van dat zwak, waarvan onze eeuw zeker geen bijzonder gevaar loopt, een weinigje Apostelvergoding? Het zij zoo; zonder iets, en veel menschelijks komt er evenmin te Appius-markt een zamenkomst tot stand der mannen van een Evangelisch Verbond, als in de hoofdstad van Nederland, maar dat menschelijke, wat is het hier verschoonlijk, althans ten volle verklaarbaar! Immers, waar gemeenschap des levens is, daar is ook aandrang der liefde, en liefde kan op den duur onmogelijk met scheiding voldaan zijn; zij ziet naar ontmoeting en vereeniging uit. Of hoe, kunstenaars, geleerden, voorstanders van een groot maatschappelijk of staatkundig beginsel nemen niet slechts de gelegenheid waar om elkander te zien, maar zoeken, maar maken.

1) Rom. I: 11, 12. 2) Hand. XIX: 21.

maar vermenigvuldigen die; zij spreken soms met een geestdrift b. v. over de eenheid van taal en spelling, alsof er het heil van volken en staten, ja de zaligheid der zielen van afhing: en Christenen zullen nimmer behoefte gevoelen om elkaar beter te verstaan en te waardeeren, waar het de allerhoogste belangen van het Godsrijk en de wereld betreft? Wapenbroeders, die onder dezelfde banier mogten strijden, zullen nog na jaar en dag eene betrekking op elkander gevoelen, die ieder wederzien tot een vreugdefeest maakt: en krijgsknechten van Christus, die zamen met gelijke wapenen tegen gelijksoortige vijanden kampen, zullen elkanders wonden niet peilen, elkanders triomfen niet vieren, maar zich elk in zijn bijzonder legerkamp opsluiten, en het: »ieder voor zich zelven" zoo hoog mogelijk in hun wapenschild schrijven. Koophandel en industrie zullen niet rusten, voor de uitvindingen en schatten van sommige wereldstreken het eigendom van allen geworden zijn: en alleen op christelijk gebied zal iedere nationaliteit de ontvangen genadegaven baatzuchtig binnen haar eigen grenzen besluiten. De middelen tot onderlinge gemeenschap vermenigvuldigen zich, staten en steden naderen gedurig digter aan één, er zijn welhaast geen afstanden meer: en zij zullen altijd in dezelfde mate bestaan voor wie juist het meest bij elkander behooren? Hoort, mijne geliefde broeders, die van elders herwaarts gekomen zijt; wij zullen niet beweren, dat gij voor uwen geestelijken welstand onmogelijk buiten aanraking met òns en het ònze kunt blijven. Ach, van ons Nederland kan, helaas, niet getuigd worden, wat PAULUS van de Romeinen verklaarde, dat hun geloof in heel de wereld verkondigd werd [1]). 't Was daarom eene welverdiende verootmoediging, dat op vorige vergaderingen van dit Verbond dit plekje nauwlijks genoemd werd, gelijk het dan ook slechts spaarzaam was vertegenwoordigd geworden. Doch zoo in dezen onwillekeurig eenig onregt heeft plaats gehad, welnu,

---

1) Rom. I: 8.

ziet dan, hoe zich het christelijk Nederland wreekt door op zijne beurt te toonen, dat het glorierijk land der Réfuge nog het herbergzaam oord der Alliance kan zijn. Nederland, anders maar al te geneigd om het slechte uit den vreemde te volgen, of het middelmatige boven zijne waarde te schatten, roept thans aan de uitnemendsten van alle Christennatien toe: »Komt over en helpt ons, en behoeft gij ook óns niet, welnu, wij behoeven u, het licht uwer wetenschap, de veerkracht van uw geloof, het voorbeeld van uwen godvruchtigen ijver"! Maar wat zeg ik, al behoeft gij ook óns niet? Immers hebben wij állen elkander van noode, en zoo arm zijn wij, Gode zij dank, zoo rijk zijt gij in geestelijke gaven nog niet, dat wij elkander niets zouden hebben mede te deelen. PAULUS achtte zich een schuldenaar beiden Grieken en Barbaren, beiden wijzen en onwijzen; hebben ook wij van elkander niet menig onbetaalden termijn van de opgehoopte schuld der liefde te eischen? De broeders kwamen tot PAULUS »van zijne zaken gehoord hebbende;" weten ook wij niet van elkanders zaken genoeg, om van velerlei gemeenschap in strijd en lijden te spreken; of weten wij van elkander nog weinig, is 't geen reden te meer om te komen, opdat met het Onbekend ook eindelijk het Onbemind moge ophouden? Neen waarlijk, het is niet goed dat de mensch, dat de Christen, dat het Christelijk volk in den strijd onzer dagen alleen zij; meer dan ooit is het wenschelijk, dat de broeders elkanders aangezigt zien; zelfs het Eigenbelang raadt het aan, en hoe oneindig sterker de Liefde! De liefde, o zegt niet, dat gij, eerlijk gesproken, van dien drang tot gemeenschap al bijzonder weinig in u ontwaart; gij zoudt tegen u zelven getuigen en toonen, dat uw hoog geroemd geloof nog geen levensbeginsel, althans nog geen levensmagt is geworden. Zegt nog minder, dat afsluiting de kracht, en individualisme de rigting is der meest uitstekende geesten; ik weêrspreek het niet geheel, maar antwoord tegelijk, dat God die de geesten weegt, bij voorkeur

vraagt naar het hart, en in dat hart boven alles let op de liefde. Ach, hoeveel verborgen hoogmoed, maar ook hoeveel verborgen lijden wordt door den statelijken mantel van het Individualisme gedekt, en hoe menigeen, die zich van lieverlede terugtrok, neen waarlijk niet omdat hij meer geniet, maar alleen omdat hij minder lijdt in de eenzaamheid, dan in de aanraking, d. i. de verborgen botsing met anderen! Zegt állerminst, dat de gemeenschap der heiligen toch zoo weinig is en geeft hier beneden, en dat het daarom maar best is, zich uitsluitend bij den Heer en bij zichzelven te houden. »Ik weet het ook wel, zwijg gij stil," zou ik op menige klagt willen antwoorden; ook de warmste broederliefde op aarde is ten hoogste aan de opregtheid der verlovings- niet aan de innigheid der huwelijksliefde gelijk; geen broeder ook, die ooit daar binnen de plaats van den Vader kan innemen. Maar ach, soms schijnt die Vader zoover; wij tasten als blinden om naar den wand; wij zouden soms àlles willen geven voor een menschenhart, waaraan wij dit moede hoofd konden neêrleggen. Heeft niet zelfs onze Heer in Gethsemané bij herhaling verademing bij slapende vrienden gezocht; en PAULUS, toen het van buiten strijd was en bange vreeze daar binnen, heeft hij zich niet aan dézen staf opgerigt: »God, die de nederigen vertroost, heeft ons getroost door" — een wonder, een engelverschijning? — neen, maar door »de komst van TITUS?" [1]) Och, zijn we niet wijzer dan Hij, die den trek naar gemeenschap ons diep in de ziele geplant heeft: God alleen is ten allen tijde zichzelven genoeg, maar het schepsel, ook het nieuwe schepsel in Christus kan slechts in gemeenschap leven en wassen. In het groote ligchaam moet het oog zien, hoe de hand zich beweegt; moet het oor hooren, hoe de levenspols klopt; moet het hart voelen, of de voeten zwak zijn of krachtig. Naast het gebed geen beter middel tot vermenigvuldiging van geestelijke gaven, dan wederkeerige

1) 2 Cor. VII: 6.

mededeeling. Alleen in de liefde is leven; zelfzucht is niet enkel de dood, maar de dood en het graf te gelijk. Broeders moeten, indien eenigzins mogelijk, althans nu en dan, elkanders aangezigt zien!

III. En waar dan nu werkelijk dat voorregt gesmaakt wordt, heeft het daar breedvoerige aanwijzing noodig, dat die gemeenschap tegelijk de dankstof verhoogt? »PAULUS, de broeders ziende, dankte God," zegt de tekst; van de broeders ziet hij onmiddellijk op tot den Vader. PAULUS is namelijk, zal ik zeggen nog geloovig of naïf genoeg om in deze ontmoeting juist op dézen oogenblik eene vriendelijke beschikking Gods te erkennen, die persoonlijk hém ten goede gedenkt, en door het bijzonder bestuur zijner Voorzienigheid hem dien balsem der vertroosting heeft toegezonden: zekere welbekende school onzer dagen moge hem die bekrompen meening ten goede houden, hij leefde meer dan achttien eeuwen te vroeg om in dat opzigt geheel op »de hoogte" te staan. 't Is als hoor ik het Goddank van zijne eerbiedwaardige lippen, en geen wonder voorwaar, 't is of hij in deze broederen Rome-zelf voor zijne oogen verschenen mag zien, maar Rome van zijne meest uitlokkende zijde. 't Komt laat, 't komt bijna te laat voor zijn hart, maar toch, het komt, wat hij zoo vaak en vurig gebeden had: als áchter die Broeders ziet hij den Vader, die tot hem zegt: »Uw kinderlijk gebed is verhoord." Deze ontmoeting, zij is voor PAULUS in zeker opzigt wat vroeger voor MOZES in de woestijn het bezoek van Jethro en zijne naaste betrekkingen was, na het doorworstelen van zoo veel gevaren en nooden [1]); en wat dunkt u, zou voor hem en de broeders de ontmoeting niet te blijder geweest zijn, naarmate zij vuriger gewenscht en — langer uitgesteld was? Zoo althans is het óns, leden en vrienden van het Evangelisch Verbond, die reeds in 1866 gewenscht

1) Exod. XVIII: 6—9.

hadden dezen schoonen dag te begroeten. Maar 1866, is er meer noodig dan dat enkele cijfer om voor onze verbeelding terug te roepen dat heirleger van rampen, van bezoekingen, van ontzaglijke oordeelen Gods, dat nooit uit ons geheugen zal wijken? Spanning en onrust,geldnood en handelskrisis, veepest en cholera, oorlogen en geruchten van oorlogen, 't vereenigde zich alles, alles tot één veelbeduidend Nog-niet, door de Almagt zelve gesproken. Nog beeft ons hart bij het pijnlijk terugzien; met een angstige vraag op de lippen ziet reeds ons oog naar 1868 vooruit: maar nu, als een vriendelijke zon, van weêrszijde begrensd door twee zwarte, van onheil-zwangere wolken, verschijnt in 1867 het feest van liefde en vrede, en het Heden prijkt in te blinkender glans, naarmate het Gister meer beneveld was, en het Morgen meer hagchelijk blijft. Ja, waar ook in den laatsten tijd zooveel is gestreden, en geleden, en immers toch ook gebeden, Gel., daar danken wij God van ganscher harte, dat Hij ook ons vergunt de broeders te zien; immers wij weten het, juist in en door de gemeenschap der heiligen wordt de wil des Vaders volbragt. Of hebt gij het niet van dezen zelfden PAULUS gehoord, hoe God in zich zelven heeft voorgenomen om alles in Christus, als onder één Hoofd te vergaderen, beide dat in den hemel en dat op de aarde is? [1]) Ja waarlijk, Unie, Alliantie, Centralisatie, het groote woord onzer eeuw, 't is óók het groot geheim van het aanbiddelijk wereldplan Gods. Tot volvoering van dat wereldplan wentelen de eeuwen, en kentelen de troonen, en beramen de vorsten, en strijden de volken; in de keten van dat plan hechten wij mede een schakel, waar wij bouwen aan den tempel des vredes. Goddank, wij werken zijn werk, en bevorderen wat Hij boven alles beoogt. — Nog meer; langs dien weg wordt tevens de bede des Zoons verhoord, met bijna stervende lippen gesproken. O die vermelding in het

1) Eph. I: 10.

Hoogepriesterlijk gebed, niet minder dan tot vijfmalen toe, van de éénheid der geloovigen, als wat zware beschuldiging staat zij daar tegen zoovele eeuwen, en kerken, en christenbelijders in beiden! Unie, Alliantie, Centralisatie, het is de hoofdgedachte ook van het aardsch en hemelsch leven en bidden des Zoons, en zij, die naar zijnen naam zijn genoemd, doen de wereld onophoudelijk denken aan een koningrijk, dat tegen zichzelven verdeeld is, en daarom niet kan bestaan. Helaas, dat het alzoo maar al te lang is geweest, maar Goddank, het begint anders te worden, en het Testament van den stervenden Heer, al is het nog ver van volvoerd, 't wordt opmerkzamer dan te voren herlezen. Aan de liefde ontbreekt nog eindeloos veel, maar 't is toch reeds iets, dat men over vroeger liefdeloosheid zich schaamt; er begint een adem des levens door het dor gebeente te ruischen, en (het is de hoogste stof onzer vreugd) waar alzoo de wil des Vaders volbragt en de bede des Zoons wordt verhoord, daar wordt tegelijk aanvankelijk de vrucht des Geestes gezien. Stàat niet de liefde op de lange lijst zijner vruchten vooraan, 1) en moet integendeel die Geest niet noodzakelijk uitgebluscht worden, waar men lust tot twist en nijdigheid heeft? Ja waarlijk, Unie, Alliantie, Centralisatie, dat is het groote werk, dat de Heilige Geest kennelijk bezig is voor te bereiden en tot stand te brengen langs allerlei wondere wegen, en dan eerst is zijn werk op aarde volvoerd, wanneer niet slechts ieder verloste afzonderlijk is vernieuwd, en getroost, en geheiligd, maar al die verlosten te zamen één geestelijk ligchaam geworden zijn, door Hem met den Vader en den Zoon, en nu ook op het innigst met elkander verbonden. Tintelt er in dit arme hart ook slechts één sprankje van waarachtige liefde, Godlof, 't is een vonk van zijn vuur, die door zijn adem aangeblazen, straks ook op geestelijk gebied het woord in vervulling doet gaan: »Ziet een klein vuur, hoe grooten

1) Gal. V: 22.

hoop houts het aansteekt." — En zegt nu niet: eeuwige klagers, dat er van die dankstof nog al vrij wat valt af te dingen, als men van al die schoone Illusiën het oog rigt op de Werkelijkheid, en vraagt nog minder, of een Vereeniging in uw oog zoo ontijdig, zoo bekrompen, zoo onvolmaakt, zoo klein als de onze, hier iets tot stand brengen kan, want waarlijk, gij loopt gevaar hooghartig en onbillijk te worden. Ontijdig noemt gij onze vereeniging? Zeker, wie de zaak niet ernstig begeert, heeft gewoonlijk met het tijdstip geen vrede; en ik twijfel op mijne beurt, of het jaar 62 of 63 na CHRISTUS zoo bijzonder gunstig voor een zamenkomst was, als te dien dage te Appius-Markt werd gehouden. Van bekrompenheid spreekt gij? Wij zijn het even weinig als de waarlijk vrijzinnige PAULUS, waar hij een Anathema zelfs over een Engel deed hooren, die een ander Evangelie verkondigt; wij houden het Anathema terug, maar kunnen toch de broederhand niet reiken aan wie ons een phantasie-CHRISTUS van het Naturalisme wil opdringen voor den historischen CHRISTUS der Schrift. Anderen zijn wij weder te vrij, omdat wij geen ander dan dat levend Middelpunt willen; bijna zouden wij vermoeden, dat de eene aanklagt de ander vernietigt, en dat alzoo het juiste midden of liever de hoogere eenheid gevonden is. »En dat door eene zoo onvolmaakte vereeniging, onvolmaakt in wording, en wasdom, en werking?" Och, zij ware wis minder onvolmaakt, indien gij, die zoo spreekt, u niet zoo koel en voornaam hadt teruggetrokken; maar gij schijnt u zelven alleen voor volmaakte kringen en krachten te sparen: wel u, zoo gij die elders ontdekt! »Maar wat zullen zoo kleine krachten, wat een kring zoo onbeduidend als deze?" Zeker, op wonderen en teekenen wachten we niet; die hebben ook, zooveel wij weten, te Appiï-Forum en te Tres Tabernae geen plaats gehad. Maar die broeders waren reeds te vreden, waar zij aan den drang van hun hart gehoorzaamd, en PAULUS getroost, en tot den gemeenschappelijken strijd elkander gesterkt, en bij

hem en zichzelven het bewustzijn gewekt hadden, dat men juist niet tot den hemel behoeft te wachten om te weten en te smaken, wat gemeenschap der heiligen is. Onze weinigheid zal met even weinig voldaan zijn, en mag ons dat voorregt zijn weggelegd, welnu, wij zijn niet wijzer, en houden ons niet grooter dan PAULUS; waar wij alzoo de broederen zien, daar danken wij God, en — grijpen een' moed voor de toekomst.

IV. Ja, die dankstof verhoogt den moed voor de toekomst. Of waarom zou LUCAS, de schilder, dien fijnen trek aan de kleine schilderij hebben toegevoegd, had niet zijn oog op PAULUS' gelaat een overgang waargenomen, als in de natuur, waar de zon door de nevelen breekt? Wij merken met dankbaarheid op, hoe de waarheid van dat woord: »wij zijn ook menschen van gelijke beweging als gij" zich in zulk een trek van het Apostolisch leven verraadt; want althans eenigermate kunnen wij ons in PAULUS' toestand verplaatsen. Daar staat hij dan eindelijk op den bodem van Latium; daar nadert hij ieder oogenblik Rome; naar welk een strijdperk, naar welk eene beslissing voert hem iedere schrede op deze Via Appia heen! De ware held beeft nooit in, maar huivert wel een oogenblik vóór het gevaar, het is met dezen geloofsheld niet anders. Met een peinzend, misschien met een gefronseld gelaat staart hij onwillekeurig het nevelig verschiet te gemoet: wat doet op eenmaal de rimpelen van dat voorhoofd verdwijnen, en den matten blik van hooger levenslust gloren? De ontmoeting met de broeders is hem, wat de duif met den olijftak voor Noach was, als hij vroeg, of nóg de nieuwe aarde niet uit de oude wateren oprijzen zou; een vaderblik Gods voor het heden, een liefelijke profetie voor de toekomst. Nu ondervindt hij reeds trouw, waar hij mogelijk alleen op later deelneming hoopte; nu hoort hij welligt, wat in eenig opzigt regtmatige bezorgdheid vermindert, want PAULUS jaagt naar geen martelkroon, al vreest hij den marteldood niet.

Met verhoogden moed nadert hij straks de poorten van Rome, een HANNIBAL voor de poorten, maar die vrede en vrijheid komt brengen. Het Evangelie van PAULUS houdt er zijn intogt, onbemerkt en stil, en toch zegevierend, Gel., want merkt het op, het is niet PAULUS alleen, maar PAULUS met de broeders, die binnentreedt. Niet het individu op zich zelf, al had het ook eene kolossale grootheid als PAULUS, maar slechts de Gemeente, in vereeniging met zulke gidsen en aanvoerders, kan in den strijd van het Godsrijk tegen de wereld eindelijk de overwinning behalen. — O, M. H., het zij verre van ons, zoo menig betrekkelijk voorregt voorbij te zien, ons genadig boven deze eerste broeders geschonken, en nog verder de zucht, om het oog voor zoo menig gunstig teeken der tijden nabij en rondom ons te sluiten. Neen, uitlandsche broeders, gij komt hier niet op een Kerkhof, maar op een Slagveld, waar het niet aan gevaarlijk gewonden, maar toch ook niet aan getrouwe strijders, en gescherpte zwaarden, en aanvankelijke triomfen ontbreekt. Maar toch, wij willen het u wel in deze eerste ure van onderlinge gemeenschap belijden, het hart heeft, met name ook in den laatsten tijd, ons vaak bang in den boezem geslagen, en — wij wenschen niet eenmaal, dat het minder geleden had, waar zooveel stof was van treuren. Egoïstische naturen trekken in een kritisch tijdperk zich gemakkelijk in zichzelven terug, gelijk die Duitsche dichtervorst, die toen de bevrijdings-oorlog van Dertien alle harten in vlam zette, zich met ongekende vlijt op — Chineesche studie ging toeleggen; maar sympathetische zielen, zij lijden te meer in onzen tijd met de lijdende gemeente, naarmate zij meer innerlijk leven, en gij hébt geleden, gemeente! Ik waag mij aan geen schets van de donkere zijde der eeuw; ik vergenoeg mij met de opmerking, dat zoowel de overeenkomst als het verschil van den tegenwoordigen toestand des Godsrijks met het toenmalig tijdsgewricht in het leven van PAULUS maar al te zeer den opgewekten kommer regtvaardigt. Achter ons, óók schipbreu-

ken, maar geleden aan het allerheiligst geloof; óók adders, maar niet zonder schade van de gewonde handen geschud; ook kranken aan de meest hardnekkige koorts van den twijfel, maar die wij niet altijd konden genezen. Rondom ons een geest des Heidendoms, minder edel dan PAULUS in de oudheid ontmoette, en een atmosfeer van Materialisme, zoo plat en laag als ooit te Appius-markt den zetel had opgeslagen [1]) Zoo trekken wij voort, als PAULUS, hier langs de, Pontijnsche moerassen des bijgeloofs, daar langs de Albaansche bergen des ongeloofs; met hem geroepen om ons geloof te bepleiten tegenover Regters, ten deele niet billijker, dan die daar te Rome gezeten waren. Juist gelijk toen, verkeert het Evangelie weder in staat van beschuldiging voor de hoogste vierschaar der wereld, en de vraag: »waar gaan wij henen," wordt van alle zijden vernomen. »Naar een Babel van verwarring", zoo klinkt het uit Rome, dat nog den ouden haat tegen het Evangelie niet afgelegd heeft. »Neen, naar Rome terug," dus roept men van over Albion's krijtbergen. Nachtvogels zien wij in de dampkringslucht der hervormde kerken, die den naderenden avond verkondigen. »Wachter, wat is er van den nacht," zoo klinken te midden der toenemende duisternis van alle zijden de angstige stemmen, en de wachter ziet vruchteloos uit naar het licht. Neen toch niet geheel vruchteloos, want schuilt nog de zon, de sterren komen te voorschijn; vertoeft nog de Heer, Hij zendt de broeders als vredeboden en bondgenooten tegelijk in den strijd voor zijn aangezigt uit, en wij die het zien, wij grijpen nog tijdig den moed, gelijk wij een drenkeling grijpen, die reeds was begonnen te zinken. Of zouden wij het niet waar wij, nu niet langer alleen, maar in de gemeenschap der broederen den blik slaan op de Eeuw, op de Kerk, op de Wereld? Ja waarlijk, het Geloof grijpt nu moed om te

1) „Inde Forum Appï Differtum nautis, cauponibus atque malignis." Zie Cicero ad Div. II: 10.

strijden, want het ziet, de Heer heeft overal die de zijnen zijn, veel meer dan wij weten en tellen; het hoort, de strijd, die óns afmat, wordt ook overal elders gevoerd, en de vijand, die hier nog vermetel het hoofd verheft, is elders op menig punt reeds geslagen. De Liefde grijpt nu moed om te werken, want laat, maar nog niet te laat sluit zij een heilig Verbond tusschen allen, die in waarheid één zijn, ik zeg niet in leerstelsels, maar in grondaanschouwing, in zondaarsbehoefte, in levensrigting en keus, en voor dat verbond kiest zij de leuze der oude Zwitsers bij den aanvang van hunnen roemruchtigen vrijheidskamp: »één voor allen, allen voor één." Wat schaadt het, of die arbeid der liefde ook lang en moeijelijk is? Het is er mede als met de doorgraving van dien berg in het Zuiden, die de groote hinderpaal der versnelde gemeenschap tusschen Zwitserland en Italië is. Mogelijk is zij ongetwijfeld, maar zij vraagt volhardend geduld en geloof. Stapsgewijze slechts vordert men; dikwijls stuit men op onbekende bezwaren; het werktuig blijkt soms te zwak, het breekt, het stoot op een verborgen rotsgevaarte, dat schijnt te zeggen: niet verder. Maar moed slechts, krachtvolle arbeider, soms vindt gij weder een weeker aardlaag, waardoor het veel spoediger gaat; daar schemert van de andere zijde de eerste lichtstraal in den donkeren nacht; eindelijk valt de laatste wand, en op ijzeren vleugelen snellen de afstanden elkaar te gemoet, en Alpen en Apennijnen zijn niet langer van elkander door een hoogen scheidsmuur verwijderd. Zoo strijdt het geloof, zoo arbeidt de liefde, en de Hope — zij ook, zij grijpt moed om te wachten, want in een bijeenzijn als dit aanschouwt zij de wel flauwe, maar toch zinrijke profetie van die algemeene vergadering van de Gemeente der eerstgeboornen, die in den hemel zijn opgeschreven uit alle geslachten, en talen, en volken en natiën, die het eeuwig vredefeest vieren. O zalig uitzigt, daar vlekkeloos en eindeloos zamen te zijn met allen, die den Heer in onverderfelijkheid liefhebben, en

uitzigt, dat niet zal beschamen! Wat zeide ik in den aanvang: »Komt tot het feest, dat niemand gezien heeft, en niemand weer zal beleven?" Nu zeg ik, gij zult grooter dingen aanschouwen dan deze, zoo gij in geloof en liefde volhardt! Grooter dingen daarboven, waar alle verloste zielen in een enkel feestgezang zamensmelten, als droppelen in een Oceaan van dank en liefde en lof. Grooter dingen op aarde, al is het ook eerst van uit den hemel gezien, als de CHRISTUS in volle koningsheerlijkheid kwam, en met Hem de vrede, en door Hem de volkomen éénheid, uit de rijkste verscheidenheid opgegroeid. Hoe wijkt de vrees, hoe klimt de moed, waar wij alzoo met elkander, als van een heilige berghoogte, den blik slaan op de strijdende en lijdende wereld! Het wordt daarbinnen zoo rustig, zoo krachtig, zoo blij; 't is bijna jammer, dat wij er niet kunnen blijven vertoeven. Maar hoort, wat toonen vernemen wij, waar wij, als weleer JOZUA en MOZES te zamen, den berg der Openbaring verlaten: is het krijgsgeschrei, is het zingen bij beurte [1])? Aan het eerste ontbreekt het wel minst van al om ons heen; welaan, laat ook het laatste niet uitblijven! »Een vaste burgt is onze God," stem haar aan die krijgshafte melodie, gij vriendelijk Zangkoor, en gij. Gemeente des Heeren, laat geen stilzwijgen bij ulieden wezen!

GEZANG 156: 1, 4.

In ieder zijner deelen beschouwd, heeft de tekst ons meer dan ééne heerlijke waarheid gepredikt. In zijn Geheel nogmaals gelezen, geeft hij antwoord op een hoogst belangrijke vraag. Zal ditmaal voor óns de gemeenschap der heiligen zijn, wat zij te dien dage voor den Apostel en zijne vrienden geweest is? Ongetwijfeld, hernemen wij, maar niet, dan onder een drievoudige voorwaarde. Dan alleen, maar dan ook

1) Exod. XXXII: 17: 18.

gewis, wanneer het niet ontbreekt aan een hart, als van deze broeders; een oog, als van dezen PAULUS; een zegen, als te dien dage op hun gemeenschappelijk zamenzijn rustte.

Een hart, als van deze broeders. Hoe wenschte ik, Gel., dat ik u een diepen blik in die schatkamer kon gunnen; hoe bovenal, dat ik iets van het goud, daarin besloten, onder u in omloop kon brengen! Gij bemerkt, zij hebben niet naar voorwendsels gezocht om terug te blijven, maar naar gelegenheid om spoedig te komen. Met vertrouwen ontmoeten zij PAULUS, ofschoon zij hem ten deele nog slechts kennen uit niet altijd juiste geruchten; met volharding geleiden zij hem en zijne togtgenooten tot het laatste station van de reis. PAULUS moge te Rome verkiezen in zijn eigen gehuurde woning te blijven: ik twijfel, of zijne reisgenooten wel veel voor de hunne betaald hebben. Het »tracht naar herbergzaamheid" stond voor deze Romeinen zeker niet vruchteloos in den brief aan de Romeinen geschreven [1]). Waarschijnlijk behoorden deze ongenoemden tot de geestelijke maagschap van dien Gajus, aan wien JOHANNES kon schrijven: »Geliefde, gij doet wel in al wat gij doet aan de broederen en aan de vreemdelingen" [2]). Zou het waar zijn, dat die familie onder ons niet zoo talrijk is, als men met reden mogt wachten; dat bij sommigen veeleer de ruimte van Huis en van Hart in juist omgekeerde verhouding staan; dat de vermaning, Hebr. 13: 1 — slaat haar eens in de eenzaamheid op — voor sommigen even vruchteloos als de herinnering vs. 2 schijnt nedergeschreven? Dubbele eere dan aan vele aanzienlijken en geringen, die dezer dagen zoo duidelijk het tegendeel toonden! Eere aan Nederlands Koning, die door een aanzienlijk en verblijdend blijk van belangstelling als 't ware zijn zegel hing aan het woord van een reeds gestorven godvruchtig vorst, »dat

1) Rom. XII: 13. 2) 3 Joh: 5.

hij in het Evangelisch Verbond een gunstig voorteeken zag voor de toekomst der Evangelische kerk." Eere in één woord aan allen, die der heilige zaak een hulprijke hand hebben toegereikt, indien althans die hand door een hart als dezer broeders bestuurd is! Maar zulk een hart, wie weet het niet, heeft niemand van ons van zichzelven; ware christelijke liefde is geen vrucht van geboorte, maar van aanvankelijke nieuwe geboorte. Deze broeders geven zich zelven zoo gemakkelijk aan den Apostel, omdat zij zich reeds geheel aan den Heer hebben toegewijd. O gaan ook wij tot Hem, allereerst met onze zonden, opdat Hij ons verlosse; maar dan ook met onze harten, opdat Hij die met zijne liefde vervulle. Ach, wat is het er, ook bij de besten, nog ver van verwijderd, dat onze liefde, ik zeg niet eenmaal aan de zijne, maar aan die dezer broeders gelijkt! Zal ik spreken van de berekeningen onzer liefde; van de vormelijkheid onzer liefde; van den naijver onzer liefde; van de kwade humeuren en praktijken onzer liefde? Liefst wil ik over dat alles, en zooveel meer, den mantel der liefde zoo breed mogelijk uitgespreid laten. Alleenlijk, wat ik tot u zeg, ik zeg het tot mijzelven, en die het hoort, die merke daarop. Nog is en blijft het de onfeilbare toetssteen van ieder waarachtig christelijk leven: »Wij weten, dat wij uit den dood zijn overgegaan in het leven, dewijl wij de broeders liefhebben; die zijnen broeder niet liefheeft, blijft in den dood [1])."

Ja, een hart als van deze broeders behoeven wij, maar daarbij ook een oog, als van dezen PAULUS, Gel.! »Hoe het toch mogelijk is, dat een zoo verstandig man zich over een zoo nietige zaak kan verblijden," dus dacht mogelijk wel een der Romeinsche soldaten, die dit tooneel op korten afstand aanschouwden. Dat komt, omdat gij bij al uw nuchter soldatenverstand de oogen van PAULUS niet hebt, krijgsknecht van Nero, anders hadt gij wel

1) 1 Joh. III: 14.

juister geoordeeld. PAULUS, dat is de eigenaardigheid van die oogen, ziet in het kleine de kiem van het groote, en ook in den vreemde herkent en vertrouwt hij den broeder. In een handvol koren op de hoogte der bergen hoort hij van verre de vrucht van den Libanon ruischen; ook deze Italianen noemt hij Christenen, ofschoon ze niet in zijne school zijn gevormd. Geen gerigt stelt hij in over hunne zuiverheid in de leer, eer hij hen in zijne tegenwoordigheid toelaat. Zijn Evangelie is bekend ook te Rome, en hij zal er niets van terughouden, maar wie nu, dat kennende, zich toch tot hem getrokken gevoelt, hij wijst hem ook met geen onchristelijke achterdocht af; hij heeft voor zichzelven een enge conscientie, maar is ruim van hart voor den broeder. Men wil opgemerkt hebben, dat bij dezen en genen, die anders het Evangelie van PAULUS het zijne noemt, wel eens het tegenovergestelde gevonden wordt; maar zeker was het aan de magt van zulke beginselen toe te schrijven, dat men zeven volle dagen te Puteöli, en daarna nog eenigen tijd te Appiusmarkt en de drie Tabernen kon zamenzijn, zonder dat één hamerslag van twist werd gehoord. Zal die gezindheid ook ons dezer dagen besturen en verbinden, Gel.? Diep zou ik u, en mijzelven, en de zaak van het Godsrijk beklagen, indien zij geheel werd gemist! Of gij hier al of niet het oog van PAULUS hebt medegebragt, ziet, daarvan zal het afhangen, of ook gij in het betrekkelijk kleine de kiem van het groote zult vinden; of gij het goede zult weten te waardeeren, ook waar het in ongewone vormen u tegenkomt; of gij, in één woord, al of niet, gelijk hij ongetwijfeld later op deze verkwikkende pleisterplaatsen, met dankbaarheid op deze plek zult terugzien. God verhoede, dat iemand zich tegenover den broeder zou stellen in de houding van regter of keurmeester, in plaats van, naar het Apostolisch voorschrift, »door ootmoedigheid de een den ander uitnemender dan zichzelven te achten"! God leere een iegelijk onzer, met het hart van deze broeders te voelen, maar dan ook met de oogen van PAULUS te zien: hoe PAULUS-zélf dat

zoo geleerd had? Ongetwijfeld óók in de school der ervaring, waar hij bedachtzaamheid en wijsheid had opgedaan; maar bovenal in de school des gebeds om die verlichte oogen des verstands, die de gave zijn des Heiligen Geestes. O gij, die verlangt rondom u te zien, zoo helder en frisch, zoo vrij en blijmoedig als hij, ziet toch met hem gedurig en voor alle dingen omhoog!

Omhoog — ja, M. G., zal waarlijk onze blijdschap vervuld worden, het zal daarvan voornamelijk afhangen, of een zegen, als te dien dage op dat gemeenschappelijk zamenzijn rustte, op het onze niet wordt gemist. Waarin bepaald die zegen bestaan heeft, het staat niet beschreven in de Handelingen der Apostelen, maar zeker in het gedenkboek, dat voor Gods aangezigt is. Doch dát er zegen geweest is, hoe zou het kunnen betwijfeld worden, waar men gelooft aan de trouw der belofte: »Waar twee of drie in Mijnen naam vergaderd zijn, daar ben Ik in het midden van hen?" Een verborgen zegen is dikwijls de wáre zegen: het is niet enkel te dien dage, 't is dikwijls later gebleken, en bovendien — het verborgene wordt ééns openbaar. Nu nog spreekt het voorbeeld van deze broeders en van PAULUS, eeuwen nadat zij zijn gestorven; zoo brengt eenmaal de tijd, en zeker de eeuwigheid aan het licht, dat niets te vergeefs was, wat in den naam des Heeren Jezus en tot zijne eer werd verrigt. Vreemdelingen op aarde, hetzij hier of elders woonachtig, ook ons zamenzijn is in menig opzigt aan dit vlugtig bijéénzijn te Appius-markt en de drie Tabernen gelijk. Ook wij zijn op reis, een iegelijk met onze eigene boeijen beladen, zelfs waar wij door Christus zijn vrijgemaakt, geroepen om van den Heer te getuigen, en reeds op weg naar den oppersten Regter. Maar wanneer het ons dan gaan mag, als daar; wanneer wij vreemdelingen verwachten, en onverwacht broeders ontdekken; wanneer wij straks heengaan, door die ontmoeting gesterkt, ook den zwaarsten, straks den laatsten strijd te gemoet; wanneer wij alzoo in één

woord, een voorsmaak genieten van wat de Heer den zijnen dáár zal te smaken geven, waar geen drie Tabernakelen zijn, maar één onmetelijk Vaderhuis, waarin de Eerstgeborene onder vele broederen ál de zijnen wacht en vereenigt... o, zegt mij, zou er dan aan het einde geen rijke stof zijn om dankend te zeggen: »de Heer is onzer gedachtig geweest?"... Maar om zoo aan het einde te kunnen danken, moet in den aanvang veel zijn gebeden. »Veni, Creator, Spiritus," »kom, Heilige Geest, kom Levensbron," zong in vroeger eeuwen de Kerk in gewigtige oogenblikken. »Kom, Heil'ge Geest, kom Levensbron," dat lied moet heden de grondtoon zijn van ons vereenigd Gebed. Welaan, handen en harten naar Boven, en dit Verbond als een drievoudig snoer, dat niet verbroken zal worden, aldus bezegeld tusschen ons, de broeders, en den driemaal heiligen God!

